

atha caturtham pūraṇam

śrī-mathurā-pura-praveśah

[1] tataḥ śrī-vraja-yuvarāja-virājamāna-vraja-rāja-kārita-prathāyāṁ prātaḥ-kathāyāṁ madhukaṇṭha uvāca—

[2] atha samprati śrī-vraja-rāja-locana-sukhada-veṣah sa eṣa śrī-vraja-yuvarājas tadā svāmātaram kātara-manas tayā gṛha-gamanāṁ prati pratikūla-manasāṁ matvā krośam ardham ardham gatvā tasyā bhāvāntarāya kāñcid bhojanādi-sāmagrīyāṁ agrīyāṁ pathi śramam apanetum iva prahitaiḥ sva-hitair yācitavān |

[3] tatas tad-dvārā tat-prayāṇa-krama-vacane tad-yācita-racane cāveśād veśma-praveśah kālātikrāntyā kleśa-leśas ca tasyā vṛttah |

[4] atha yāvad vrajeśvarādayaḥ sva-sva-śakaṭāṁ ghaṭayanti sma, tāvan nija-rathāṁ prathamāna-javatayā vāmayā gatyā gāndinī-sutah kālindī-tīrtha-viśeṣāṁ pratyāsāditavān | kadācid vartmanāś ca nivarteyātām etāv iti vraja-sthānāṁ dṛṣṭi-vañcanāya | te tu sarala-prajñās tat-kauṭilya-gatim avijñāya dakṣiṇayā gatyā madhupurī-diśam urīkṛtavantah |

[5] yadā cākrūras tatra mādhyāhnikāṁ dharma-karma kurvann apūrvam̄ kam api vigata-bhavam bhagavad-vibhavam̄ paśyan naśyad uttāla-gatitām avāpa, tadā tu te kiṁ tāvad idam iti sa-cintāḥ pathi vyathitatayā cirām tasthuḥ |

akrūre vāri-magne rahasi ratha-gatau rāma-kṛṣṇau vyadhattām
vārtām āviśya yām yām śṛṇuta mama mukhād adya saṅkṣepatas tām |
kiṁ kiṁ puryām vidheyam̄ tad idam idam aho tatra vā samśayah kaḥ
kiṁ goṣṭhe tat tu bhāgyam̄ smarati mayi muhuḥ kaṇṭham asram ruṇaddhi ||1|| (srag)

[6] atha cirāl labdha-dṛṣti-pathe ca sa-rāma-kṛṣṇa-tad-rathe puraskṛta-śrīman-nandāḥ sarve sānandā babhūvuḥ | tataś ca tatraiva kṣaṇam upaviśya parasparam upadiśya mantrāṁ valayitvā daivam eva ca sadaiva sahāyatayā kalayitvā vallava-valayāḥ puraḥ purataḥ sthalāṁ calati sma |

[7] tatra tatra ca pathikānām bhāgya-prathimā kena varṇyatām?

[8] yatra hi—

purād vidūrād atha yad gatāgataṁ
janā vyadhurye parito’pi te pathi |
ākasmikām vīksya harer mukhāmbujām
visasmarus tad-vapuṣo dṛśor api ||2|| (upajāti)

sa puram pravišan devī-kharam āviśya dakṣine |
 vavāsa yā tatra nāmnā khara-vāseti tām vyadhāt ||3|| (anuṣṭubh)
 adyāpi tām janāḥ sarve mathurāyāḥ parikrame |
 dakṣine suṣṭhu kurvantaḥ sprśyante'pūrvayā mudā ||4|| (anuṣṭubh)

[9] tatra ca sarva-sukhāya kāmyam upavanam niśāmya svayaṁ rathād avatīrya kīryamāṇa-tat-pradeśatayā śakaṭa-ghaṭāvamocanam vidhāya punar akrūram sannidhāya svam̄ prati samprati niṣa-nikāya-gamanāya kṛta-yatne tatra svārtha-vid-ratne samayāntaram eva tad yogyam iti samayam abhidhāya kṛta-tad-visarjanah pipālayiṣita-sajjanah sāyam āśādyā vādyamāna-divya-vāditram vicitram tat-puram̄ rāma-puraḥsarata� sakhibhir valita-sadesah śrī-keśavaḥ praviveśa | yatra tena dṛśyamānā nagarī tām paśyantīva vyadṛśyata |

[10] tathā hi, yasyāḥ khalu svasmin abhimukhāni go-purāṇi mukhānīva tena lakṣitāni— tāni ca sphatīka-ghaṭitatayā smitac chavi-śavalitānīva; akṣīṇāni gavākṣa-lakṣāṇi punar akṣīṇīva, tāni ca vilakṣaṇa-nijekṣaṇatayā kṣapita-nimeśānīva; maṇi-kuṭīma-patalāni mahāṭalaka-paṭalaka-paṭalāni niṭilānīva, tāni ca laḍaha-vaḍra-vaḍabhī-kūṭatayā nijekṣaṇa-parvaṇi dhṛta-mukutānīva; go-pura-purastād-gatāni toraṇa-śatāni cillī-valayānīva, tāni ca manda-vāta-sampāta-kampākulatayā stoka-svāvaloka-jāta-bhāvā-bhaṅgī-saṅgīnīva; labdha-śilpi-pāṭavāni hāṭaka-kapāṭa-yugalāni kānti-sampad-antah-śobhamāna-danta-kulānīva, tāni ca samudghaṭitatayā svīya-sundaratā-vandanārtham vyādīyamānānīva; hāṭaka-saṅkaṭita-śakra-nīlālinī śṛṅgāṭaka-nilayādīni sva-kānti-sphurad-antahkaraṇa-cakrānīva, tāni ca svāvalokaka-loka-valanayā samullasitānīva; svarga-ratna-kṛta-yatnāni viṭānka-ratnāni vicitrālaṅkaraṇānīva, tāni ca dhṛtāpāra-śikhi-pārāvata-rāva-vāratayā tat-kautuka-cāñcalya-sañjita-śiñjītānīva; vidhātur api camatkāra-kāraṇāni vividha-dhātu-prācīrāṇi praśasta-vastrānīva, tāni ca samprati samujjvalita-varṇatayā patronānīva; parito vidyotamānāny udyānāni parivāra-valayānīva, tāni ca nānā-puṣpa-phala-valanayā tat-tad-upahāra-saṁvalitānīva |

[11] seyam svayam eva prati-vīthi sa-phala-rambhā-kramuka-stambhāropa-pūrṇa-kumbha-sambhāraiḥ sa-pulakeva ca sambhāvitā | paritah pariṣkṛta-tīra-gambhīra-parikhā-nīreṇa svedāmbuneva saṁvalitā ca vilokyate sma |

[12] atha labdha-pura-praveśe vṛndāvaneśe vṛndāvana-caritam adr̄ṣṭavac carīnāṁ khecarīnāṁ tadā kācid anyadā ca kācid iyaṁ varṇānā nirvarṇānīyā | tathā hi—

[13] paśyata paśyatāśūryam-paśyā apy etāḥ kṛṣṇa-darśanam ahāsi sarvam̄-sahatayā lalāṭam̄-tapa-tapana-taptatām̄ gatās tathā vācatām̄-yamā apy amūḥ sva-nivārakān̄ prati punar apriyam̄-vadatā-padatayā param̄-tapatām̄ āpur iti | [14] yatra sati—

apūrvam̄ pūrva-vartmany asita-sita-candrau vilasatas
 tad-ūrdhvam̄ harmyāgre kila kamala-vanyā vikasati |
 bakījid-rāmau vā vana-vihṛti-śīlāv iha pure
 nirīkṣante rāmā yadi tad ati-citram̄ vijayate ||5|| (śikhariṇī)

ahaha madhupurīyam̄ kṛṣṇa-mādhurya-saṅgāl
 lasati madhupurīva prekṣyatām̄ āli-varga |

api ca suvadanābhiś candra-śālāḥ samantād
ati-javam adhirūḍhāś candra-śālā sphuranti ||6|| (mālinī)

etāḥ kuṇḍalitaika-karṇa-latikā dattāñjanaikeksaṇā
lākṣā-rañjana-mañjulaika-caraṇāḥ saṁvastritaika-stanāḥ |
ity ekaika-vidhā hariṁ prati yayus tan nādbhutam manyatāṁ
yasmād āyayur eka-sarga-gatitāṁ ākarnya tasyā gatim ||7|| (śārdūla)

snānena drutam ujjhitena vapusi psānena hṛṇ-mārute
vrīḍenābhiniveśam ātmani javād ujjhantya eva striyah |
vastrāñāṁ ca viparyayeṇa nikhila-vyatyāsa-vijñāpikāḥ
śrī-kṛṣṇāṁ paritah samāyayur amūr dhiṣñyād adhiṣñyād api ||8|| (śārdūla)

manāṁsi tāsām aravinda-locanāḥ
karṣann api drāg adadān mahotsavam |
gajendra-līlena mr̄gendra-vikrame-
ṇāmbhodhijānanda-kareṇa cātmanā ||9|| (upajāti)

āśid yac chrutam eva mānasa-haram tad-dṛṣṭi-vartmāgataṁ
tac cātha svayam eva dṛṣṭi-sudhayā svāṁ sektum udyan-mahāḥ |
ākṛṣyātmani tac ca locana-guṇenāsan yadā tās tadā
tat-sphūrti-cchavi-gahvara-sthitatayā tad-dūratāṁ nāviduh ||10|| (śārdūla)

padminyas tāś cala-tanu-yujah phulla-vaktrāravindāḥ
prāśadāgram hari-paricayāyādhirūḍhāḥ samantāt |
yāvad yāvat pathi sumanasāṁ vṛṣṭim ācerur uccais
tāvat tāvad bata sumanasāṁ vṛddhim evābhijagmuḥ ||11|| (mandākrāntā)

[15] tad etat khecarīñāṁ vacanam anūdyā kathakena svayam udyate sma—

te'mī viprā mama śirasi saṁvāsam āśādayantām
ye durdhvāṁśāṁ sura-muni-varair apy avajñāya kaṁsam |
sad-gandhāmbhaḥ kusuma-dadhibhiḥ sākṣataih pūrṇa-pātraiḥ
pratyudgamyā svayam anuyayuh kṛṣṇam abhyarcanāya ||12|| (mandākrāntā)

ūcuh sarve'pi paurā yad api paśu-bhṛtas te'pi sarve'tipuṇyāḥ
tan-nārīñāṁ tathāpi sphuṭatara-mahimā moham antas tanoti |
etā mādhurya-pūram na tu param aparaṁ cetasā sandadhānāḥ
kṛṣṇāṁ rāmaṁ ca lokād adbhuta-maha-vapuṣāṁ śāsvad ālokayanti ||13|| (sragdharā)

[16] tad evam sthite tatrāvasthite ca kautuka-sa-trṣṇe śrī-kṛṣṇe kṛta-parijana-saṅgha-
saṅgatatayā raṅga-kāraḥ kaścinn ardad-gardabha-sahasram ardayaṁs tiryag-vartmanā
paryāgāt |

[17] paryāgate ca tasminn asāv asan-māna-mardanah krīdā-dhṛta-govardhanaś cintitavān—
nūnam anūna-vargasya dūna-sarvasya tasya sa-parikarasya parva-paridhāna-sāmagrī-samyag-
rītir iyam anena prañiya nīyate | pura-praveśāya maṅgalam cedam ātmano veśāya neśyāmah |
tasmāt prathamas tat-parāhati-puṇyāham nirvāhayāṁ tāvad enām yācana-racanena jāta-
krodham ācarya punar aticarya sphuṭam apacarya ca tad etad ācchādana-vṛṇdam ācchindāni
iti |

[18] prakāśam api sa-hāsābhāsam āha sma,—

dehy āvayoh samucitāny aṅga vāsāṁsi cārhatoḥ |
bhaviṣyati param śreyo dātus te nātra samśayah || [BhP 10.41.33] iti |

[19] rajakah sa tu rajasā tamasā ca manasi vyāptaḥ sarvatra labdha-khyātes tasya dānavārāteḥ
prabhāvam śṛṇvann api na hṛdi spr̄ṣṭavān | tat-paryavasāyi-vastrāṇām amīśām tat-prabhāvād
eva tatra samāgamām kaiṁsa-prabhāvād eveti parāmr̄ṣṭavān | tena tena dr̄śi vyāptaś ca phaṇa-
dhārīndra-vārīndra-nāka-cārīndra-prabhṛty upahārī-kṛta-dīvyad-divya-vastra-samvastraṇam
api tasya na dṛṣṭavān | tataś cāśāv udbhāsurāsura-bhāvas tad-anubhāvam ananubhūya
dūyamānatayā bahu jahāsa—

īdṛśāny eva vāsāṁsi nityam giri-vanecarāḥ |
paridhatta kim udvṛttā rāja-dravyāṇy abhīpsatha ||
yātāśu bāliśā maivam prārthyam yadi jijīviṣā |
badhnanti ghnanti lumpanti dṛptam rāja-kulāni vai || [BhP 10.41. 35-36] ity ādinā |

[20] tad anu ca—

upahasantam asantam amūm saran
sa-rajasām rajakām vraja-rājajah |
nija-karam kalayan karavālabham
sapadi lāvanibham vilulāva tam ||14|| (druta-vilambitā)

apāvrajann atha rajakā harer diśah
paṭās tu te sphuṭam aluṭhan dṛśoh pathi |
svayam yayur yad abhajamānatām amī
samāsajann iha bhajamānatām ime ||15|| (rucirā)

[21] tada ca sva-kāntibhiḥ kāntī-kṛta-ghasram vastrāṇām paraḥ-sahasram ajasra-sundara-
purandaras tad idam gṛhyatām gṛhyatām iti sakhibhiḥ preryamāṇatayā vicārya teṣu sva-
paridhāryam asakṛṇ niḥsārya saha-sahaja-sahacara-vārah paridhārya-nidhārya nidhāryah kā
cūḍāmaṇitayā sarva-nirdhāryah sammatta-vana-gaja-rāja iva nagaryām ayam vijahāra |

[22] viharati ca vihasad-bahu-sakhyāv asmin prakhyāta-guṇatayā sarvātiśāyakaḥ kaścid
vāyakaḥ samasta-malla-tallaja-līlā-samucita-viracita-celālaṅkāra-matallikām valayāmāsa |

[23] yaḥ khalu khala-karīṣa-bhiyā vrajam avrajann api nija-sambandhi-jana-gaty-āgaty-āsanna-sukha-sampanna-tad-vārtatayā tam draṣṭum ārta-mānasa āśit |

[24] samprati tu—

apūrvam ekam atrāśit pūrvam naikṣyata yat kvacit |
tasmai sadyo dadau rūpyam sārūpyam svasya keśavah ||16|| (anuṣṭubh)
dr̥ṣṭas tac-chāyayā spṛṣṭah kurvāṁs tad veśam eṣa yaḥ |
tyaktas tu na tayā vyaktam sārūpyam tan nyarūpyata ||17|| (anuṣṭubh)

[25] athavā tatra tad-āveśam eva praśāṁsāmaḥ, tathā hi—

peśaskāryāveśāt
kīṭas tad-rūpatāṁ cirād eti |
kr̥ṣṇāveśaḥ kiṁ na hi
vāyakam āśv eva kr̥ṣṇa-vat kurutām? ||18|| (gīti)

tāṁ vāyaka-prakara-nāyakam asmi vande
nirmañchayāmi śirasātirasāt praṇaumi |
yaś citra-sīvana-paṭām maṇi-veśa-veśam
veśam nyaveśayad alām bala-keśavāṅge ||19|| (vasanta-tilaka)

[26] atha yaḥ khalu mathurāgāraḥ parama-subhagācāraḥ kaścin mālākāraḥ su-duṣprāpa-puṣpāya prāyaśaḥ śrī-vṛndāvanam muhur vindati sma | vindann api sa khalu dhanyaḥ śrīmad-vanya-veśam keśavam api paśyati sma |

[27] paśyann api tatrāviśya puṣpāharanam apadiśya tatra cābhiniviśya yatra yatra yadāsau harir viharati, tatra tatra ca puṣpa-hāram upahāram upahāram racayati sma |

tad apy āstām aho! tatrātmīya-sakhya-sukha-dhāmnah sudāmnah sama-nāmni mitratām api so'�am toyada-sundaraḥ svayam urīkaroti sma | tathā ca sati sa khaly atra vasatīti samprati sahasā saha sahacāribhir vicāritavatā parama-sac-caritavatānena nāgarān pṛcchatā tebhyaḥ sukha-mukharatām yacchatā tasya gṛham evānujagrhe |

[28] sa hi pūrvam eva tad-āgamanam avakalayya rikta-pāṇitayā milane doṣam samiśayya sukuṁāra-kusuma-samūha-citām tad-ucitām mālām viracayya gantavyam iti tatrāsajya sthitavān |

[29] atha yatra sa eka-cittatayā rahasi marma-vitta-tulyam mālyam nirmimāṇas tadvad avahita-sva-hitam ahita-jana-sahita āśit tat-paryantam apy akṛta-jalpa-svalpa-sakhi-sevita-paryantau tāv etau gatavantau |

[30] tatra kṛta-gamanayoḥ punar anayoḥ parama-ramaṇīya-parimale dalita-kusuma-samūha-saurabha-rabhāsa-bale tad-avadheyatām gate samādher utthita iva sa mahā-bhāga-dheyah sudāma-nāma-dheya santata-nija-dhyeyam eva rūpam nidhyeyatām anaiśit | nidhyāyann eva

ca lajjā-namratā-kamratarah pulaka-kula-saṅkula-kalevaraḥ śīghratātivaśāt kevalena śirasā natvā varāsanādikam api dattvā sad-bhāgyatayātmānam matvā gadgada-nigadatayā stuvaṁs taylor anayor bhakti-paryantam prasādam gatvā sakhi-sametāv etāv ādṛtya divya-mālādibhir alaṅkṛtya dūrād anuvrajana-pūrvakam visasarja |

[31] tatrālaṅkāra-samaye ko’py esa vinoda-camatkāra-viśeṣah saṁjātah | yā kācid divya-mālā sāmi-kṛtāpi dīvyantī babhūva | yām eva muhuḥ paśyantam tam paśyan mālākārah sa-lajjatayā namratā-sajjad-ākārah sambhṛtāśīr āśīt, tām eva śīghram eva saha parivāreṇa viracayya tasmin paryarpayāmāseti | visṛṣṭi-samaye cedarām sābhivādana-dainyām nivedayāmāsa— hanta! yadi durantasyāpi tasyātiparyanta-bhūr āgamyata, tadā sarva-prāṇatā-vilasadbhyām bhavadbhyām sāvadhānatayā bhāvyam iti |

[32] visṛṣṭāv etaū tu puśpavantau duśpradharsa-tejasā sarvam kharvayāmāsatuh | atredam mac-citta-madhyam adhyārohati—

bhaktāḥ santi sahasraśāḥ sphuṭam amī śrī-kṛṣṇam anvicchavas
teṣv āsanna-tadīya-cāru-caranā rājanti cānekaśāḥ |
vande tam tu sudāma-dāma-racanā-cuñcum yad anvesayan
śrī-kṛṣṇāḥ sa-balaḥ svayaṁ gr̥ham asāv arthīva tasyānvagāt ||20|| (sārdūla)

[33] atha tatra pathi cāyam hariḥ sarva-camatkāra-kāraṇam kim api kautukam cakāra;
yathā—

kāñcit kubjām suvaktrām sphatikaja-ghaṭa-bhāg-aṅga-rāgam vahantīm
yācītvāmuṁ vilimpan nija-vapur amunā svān api bhrājayitvā |
tām ṛjvīm saṁvidhāya sva-guṇa-mahimabhir vismitikṛtya lokān
śokān kāmse nidhāya svayam aghada-manas tatra bhūyaś cukūrda ||21|| (sragdharā)

[34] atra idam vicārayāmaḥ—

lālasāti yadi hārda-mārjavam
kr̥ṣṇa-bhaktim anu vāhyam anyathā |
bāhyam apy alam ṣju prajāyate
sākṣyam āgatam iha tri-vakrayā ||22|| (rathoddhatā)

ārdyad rajakam kubjāntān anyān sa samardhayat |
kāṁśas tenāpi tenāpi dhvāṁsam eva prapannavān ||23|| (anuṣṭubh)
sad-bhāvam ca prabhāvam ca prekṣya bhāvam ca tasya tam |
yathāyatham athānarcuḥ pathā labdhām vanīk-pathāḥ ||24|| (anuṣṭubh)

[35] atrāpi teṣām vanījyam eva vilakṣaṇam utprekṣyate; yathā—

bahu-lokād bahudhā vanījyayā
phalam anvarjitavanta eva te |
agha-śatror yad iha svayam na tan

na pitārjan na pitāmahādayah ||25|| (prabhāvavatī)

tataḥ paurān prccchann ayam atha makha-sthānam anu yan-nirastas tat-pālaiḥ prasṛtatara-raktāksī-vikṛtaih |
dhanuh karṣan harṣal laghu yad abhanak tan na hi janah
kadety addhā drakṣyan na yadi tad akūjiṣyad abhitah ||26|| (śikariṇī)

kreñkāram yad akṛta cāpam aiśam uccair
nirbhettum baka-ripuṇā vinamyamānam |
tat kāmsam jñapayad ivāyam atra kah syād
bhūteśah patir upagaś ca yatra neśe ||27|| (praharśinī)

[36] tatra ca viśeṣah—

kotī dve śata-koti-hasta-gaja-rāḍanta-prabhe lastakah
stambha-bhrānti-kṛd eka-vajra-ghaṭitah kṛtsnam mahad yatra ca |
divyam tat tri-pura-pradhūnana-dhanur vāhyam tri-śatyā nṛṇām
arcibhiḥ paricarcitākhila-haric-cakre vibhinnam hariḥ ||28|| (śārdūla)

tadā ca—

śeṣah sve mūrdhni ghūrṇām samuditir api dig-dantinām danta-bhedām
chedam brahmā sva-dhāmnas tri-jagad amanuta dhvastam uccaiḥ samastam |
nāścaryam tad yad etat kuliśa-kaṭhinatā-kūṭajit-koty-akhaṇḍa-
brahmāṇḍa-dhvāṁsa-caṇḍām hara-dhanur amunā khaṇḍa-khaṇḍām vyadhāyi ||29||
(sragdharā)

tathāpi—

kṛṣṇo yad āśid dhanur amara-pates tad-dhanus troṭajāgnis
tasmin vidyud dhutāśah kaṭa-kaṭita-ravaḥ sphūrjitām garjitaṁ ca |
kālah so'vagrahānta-kṣaṇa-tulitatayā sajjanānām vibhātah
kalpānta-prāvṛṣas tu sphuraṇa-valanayā durjanānām adīpi ||30|| (sragdharā)

[37] tataś ca ‘hanyatām hanyatām’ iti jaṅghanyamāneṣu jegrīyamāneṣu ca samāśācchādakeṣu
sainikeṣu |

kadāropyā maurvī dhanuṣi bata kṛṣyāpi ca kadā
śaras tat-tad-yatnād ripum anu visṛjyāḥ sa sa kada |
iti vāyam kṛṣṇah sphuṭam upahasaṁs tasya dhanuṣah
kṛtābhyaṁ khaṇḍābhyaṁ para-balām ahann āśu sa-balāḥ ||31|| (śikhariṇī)

[38] atha tatra kamsasya vajra-vaḍabhīm ārūḍhavatā kenacit praśnottarāṇi—

haṁho kreñkāra-rāvah kim iti dhanur agāc chyāma ekaḥ sa-śubhraḥ
kim tasmāt tasya vedīm pada-dalita-bhuvam nirmame vakṣi kim dhik?
āstām tat sāvahelam tad api nija-balād uddhṛtam laghv akārṣid

āḥ kiṁ tad deva vaksye kim iva punar adaḥ sainya-yuktam̄ mamarda ||32|| iti |
(sragdharā)

evam kamsasya vastram saha-rajaka-pati svairam ācchidya bhūyaś
cāpaṁ chitvā sa-sainyam̄ prahitam̄ api balaṁ tena sarīmardya śaśvat |
niḥśāṅkāveśa-leśah pura-vibhavam amum̄ preksamāṇo vijahre
yo'yaṁ sa śrī-vrajeśa-prabhava-kula-maṇir māṁ pramattam̄ karoti ||33|| (sragdharā)

vīrya-prāgalbhyā-tejah-sphurita-subhagatāṁ vīksya paurāḥ samantād
etau śrī-kṛṣṇa-rāmaū vibudha-varatayā manyamānā jajalpuḥ |
hamho paśya pratāpa-cchavi-ravim anayor āśu paśyan niramśuh
so'yaṁ viśva-prasiddho ravir api niyatam̄ pratyag adrau nililye ||34|| (sragdharā)

[39] tataś ca tasya saṅghaṭanārthaṁ nija-nikatād aṭaty udbhaṭe kaṭake bhayāt kamṣena kṛta-
vighaṭane tasya kūṭatāntaram avadhāya tam avajñāya sakhibhiḥ saṅghaṭita-khelau labdha-
velau śākaṭa-vāṭam evāṭatuh |

[40] śakaṭāvāsam āsajya ca so'yaṁ adharmavatāṁ vadhaḥ parama-dharma eva iti tat-
karmānantaram snānam parityajya caraṇa-māṭram avanijya tābhyaṁ payasā siktam bhuktam
upayujyete sma |

tan māṁ dravayati hariṇā
sāyaṁ śakaṭāvamocane bhuktam |
yat pātheyam̄ māṭrā
sad ayam kṣīropasecanam̄ prahitam̄ ||35|| (gīti)

[41] tad evam kathite sarvasminn api vraja-jane vyathite madhukāṇṭhaḥ punaḥ samāpayann
uvāca—

yat kāṁsa-ghāṭāya gataṁ bakāriṇā
svapnāyitarām̄ tad vraja-rāja manyatām |
paśyāgratas te vayasā nava-śriyā
tenaiva bhāti svayam abja-locanah ||36|| (indravamśa)

[42] tad evam sa-samājāḥ śrī-vraja-rājas tam netreṇa gātreṇa ca yathāyatham ālingan
sarvāṅga-riṅgat-pramadam ullalāsa |

[43] atha śrī-kṛṣṇa-kṛtam ahasi rādhikā-sadasi ca kathāvašeṣah | yathā madhukāṇṭha uvāca—

yāvad goṣṭhāt pratasthe puram agha-vijayī tāvad ārabhya sabhyā
vīrārham̄ tasya śarma-prakaram adhijagus tat-tad-ullāsa-vāgbhiḥ |
antar-vijñāḥ priyāṇām virahaja-kadanām śvāsa-dairghyeṇa madhye
madhye samlakṣya duḥkhād ahaha muhur api śvāsa-rodham̄ samīyuḥ ||37|| (srag)

yadā tā nāgaryāḥ kila nija-vilokāya samayus
tadā satyam̄ tāsām anu mukham apaśyad baka-ripuh |

tathā tatrāpy esa sprhitam akarod ity api ṛtam
vraja-strī-sārūpyam yad iha mṛgayāmāsa paritah ||38|| (śikhariṇī)

[44] yad etāvad api śrī-rādhādīnām kṛtāśīrbhir gīrbhir eva sampannam | tathā hi śrī-śuka-vacanam—

gopyo mukunda-vigame virahāturā yā
āśā-satāśīsa ṛtā madhupury abhūvan |
sampaśyatām puruṣa-bhūṣaṇa-gātra-lakṣmīm
hitvetarān nu bhajataś cakame'yanām śrīḥ || [BhP 10.42.24] iti | (vasanta-tilaka)

[45] atha kathā-sadasi valitā śrī-lalitā sotprāsam papraccha— bhavet strī-mātra-spṛhitam apy anugṛhītam amūḍīśām; yat kim api nākāryam ārya-caritānām, kubjāyām sucaritām tu kathām nyubjīkṛtam ?

[46] śrī-kṛṣṇas tu tat-prakathakau kathakau sa-saṅkocam ālocayann uvāca— bhavantāv iha mama marmānubhavantāv eva sta iti tām kathām yathāvad vadatām |

[47] kathakāv ucatuh— śrīmati ! lalite ! śrūyatām—

yah khalu karuṇā-śīlas
tasya vicāryā pravṛttir na |
nikhilopekṣita-jīve
bāḍham yasyārdratā bhavati ||39|| (upagīti)

kim ca,

kutukī kutukākṛṣṭo'py
ati-karuṇāś ced daridra-vaśyah syāt |
atra hi keśava-kubjā-
vṛttam vṛttam sudhī-sahasreṇa ||40|| (gīti)

[48] atha taylor madhukaṇṭha evovāca, [49] tathā cānena purastād idam vicāritam—

candrati vadana-vilāsād
aṣṭāvakrati tathāṅga-kauṭilyāt |
tasmād esā pṛcchyā
taralati cittām hi kautukat paritah ||41|| (gīti)

[50] ām ām sā khalv esā sairindhrī kamīsāya gandha-sandhāyinī bhavati | yat khalv ekākinī kalita-pryatnam gandha-bhājana-ratnam sa-nirbandham karābhyaṁ rundhānā rājāvarodham anurundhānā tarkyate, tasmād vastram iva tasya parvaṇi śastam imam nirhāriṇam gandham api nirvahāṇi | kintu strīyām khalu lobhayitavyā, na tu rajakavat kṣobhayitavyā | lobhaḥ punar asyām kurūpatā-ghaṭita-kuṭilāṅgatayā sphuṭām puruṣa-saṅga-rahitāyām anaṅga-raṅga-janmata eva sukarah syāt | anaṅga-raṅgam api labdha-madāṅgāvalokanayā nānyataḥ

paryālocayāmi | tasmād aham eva tan-nirvahanam sa-marman-vilāsa-narmaṇā nirmimīya | tad evam vicārya caturācāryah spaṣṭam ācaṣṭa— varoru ! gantum utkatām gatā kā tvam asi ?

[51] sovāca— sundarāsyā ! dāsy aham asmi !

[52] śrī-kṛṣṇa uvāca— kasya ?

[53] sovāca— kāṁsasya |

[54] śrī-kṛṣṇa uvāca— rāmā-śiromāṇi ! kim nāmāsi ?

[55] sā sa-lajjam uvāca— subhaga-śakra ! tri-vakrā iti |

[56] śrī-kṛṣṇah sa-gaṇah sa-hāsam uvāca— tarhi sānvayaḥ khalv ayam āhvayaḥ ?

[57] punah śrī-kṛṣṇa uvāca— sarvāṅga-glepana-haraṇam anulepanam idam kasya ?

[58] sā sa-hāsam aha sma— vidagdha-śekhara ! yā yasya kiṇkarī, sā tad-artham eva sarvam carikaroti |

[59] śrī-kṛṣṇa uvāca— madhura-bhāṣīṇī ! dāsī kāpi svāmi-sammataḥ | kāpi tad-udāsīna-sthala-gāmitayā nāti tan-matā dr̄ṣyate |

[60] sovāca— su-vadana ! tad api sayam vadasi | sāham tu tasya sammatā | na tāvad anyathā matā |

[61] sarve sopahāsam ūcuḥ— parama-ramaṇīyāṅgīyam katham iva tad-aṅgīkāram na dhārayatu ?

[62] śrī-kṛṣṇa uvāca— tathyam kathyatām | kva nu tasya sammatāsi ?

[63] sā sa-praṇaya-roṣam uvāca— dr̄ṣṭam api katham idam pr̄ṣṭam kriyate ? bahala-parimala-śarmaṇy asminn anulepa-karmaṇy eva |

[64] śrī-kṛṣṇa uvāca— sphuṭam anyāś ca tvādṛśīm-manyā dhanyās tasya vidyante |

[65] sovāca— santu nāma | kim tu mad-bhāvitam eva bhoja-pate rater bhāvanāya kalpate |

[66] śrī-kṛṣṇa uvāca— yadi na garhyam-manyase, tarhy aham asya bhājanam abhyasya saurabhyam anubhavitum icchāmi |

[67] sovāca— gurubhyah ūape, tubhyam mamāpradātavyam kim api nāsti |

[68] śrī-kṛṣṇa uvāca— evam ced āvābhyaṁ tad idam tāvad vitara |

[69] sā tu sānurāga-smitam āha sma— viśvādbhuta-nava-yuvānau yuvām vinā kas tāvad etādṛg-āmoda-pātra-pātratām arhati ? tato yadrcchayā sarvam eva praticchatam |

[70] atha sakhyah parasparam nīcair iva sa-hāsam ūcuḥ— hanta ! dvayam api cakame kāminīyam |

[71] śrī-kṛṣṇas tu tām stutām vidadhāt pratyuvāca— tarhy acirād eva tava bhavikam bhavisyati | iti |

[72] tad evam śrī-kṛṣṇasya parama-ramaṇīya-rūpa-vilāsa-hāsa-snapita-lapita-mādhurīnām sā dhurīna-cittā tābhyaṁ dvabhyaṁ api parva-kṛte kṛtam sarvam api tad anulepanam racitārpaṇam cakāra | [73] yat khalu gaura-mecaka-bhāgābhyaṁ dvidhā-kṛtam udayac-cāndramasa-bimbam iva sāndram api salila-viralatayā klptam, vastutas tu śrī-nidhi-kara-sannidhi-vaśatayā tad akhileṣu sakhiṣu ca paryāptim avāpa |

kṛṣṇas tatra su-pīta-pītana-mayīm carcām dadhad didyute
rāmaḥ śyāma-kuraṅganābhīmukha-sad-gandha-śriyāśobhata |
yadvad vidyud-ita-dyutir vijayate vidyutvad-udyat-tanur
yadvad visphurad-aṅka-saṅkara-ruciś cādabhra-śubhra-dyutih ||42|| (śārdūla)

[74] atha punah kathā-sadasi lajjā-prathākara-kathā-višeṣa-pratyāsannatayā sanna-kaṇṭhe madhukaṇṭhe sa-smitam lalitā lalāpa— agrimam api kautukam avyagram kathyatām | yatra yuṣmad-īśitur asya veṣaḥ svārthāntarāya sampadyate sma |

[75] madhukaṇṭhah samādhānam adhatta— tad evam tayānurajya carcayā sajyamānah so'yaṁ pūtanādīnām api pūtatā-vidhāyī dīna-dayānuyāyī cintayāmāsa— eṣā khalu rucirānanāpy aṅga-sāralya-vaikalyāt kalita-hṛc-chalyāmayi ca kṛtānukūlyā syād āpātatas tu mamāvalokanām tac-chalyam asyā nirdalyamānam kartum arhati iti |

[76] spaṣṭam cācaṣṭa— tri-vakre ! tvām avakrām kartum anujñām yāce |

[77] atha sā ca tām vācam narma jānatī sa-smitam uvāca— atha kim, kiṁ tu katham iva ?

[78] śrī-kṛṣṇa uvāca— grahaṇa-višeṣa-cāturyeṇa |

[79] tataś cākharvarām sakhi-sabhāsatsu hasatsu sā sa-romāñcam uvāca— tarhi mama vāsa-ghram āsadyatām |

[80] śrī-kṛṣṇah svayam api vihasann āha sma— na tāvad atra tāvatī prakriyā tarkyā | viśvasya camatkārāya viśvasya sampraty eva sannidhāya paṣya |

[81] atha tasyām sa-kampam sannidadhatyām sarvasya ca paṣyataś camatkāram vyasyann asau naṭa-kalām iva ghaṭayāmāsa | yathā—

pade padābhyaṁ āmr̄ṣya kubjakām vāma-pāṇīnā |

tarjanī-madhyamābhāyām tu cibukam tām ṛjuṁ vyadhāt ||43|| (anuṣṭubh)

tatas tasyāḥ pr̄sthādy-avayava-tateḥ sā kuṭilatā
katākṣam̄ sthaulyam̄ tu stana-jaghana-sakthi sphuṭam agāt |
mukundasya sparśān na tad idam apūrvam̄ bhavati yat
parāsām̄ subhrūṇām̄ api subhagatā tām abhigatā ||44 || (śikharinī)

[82] atha halahalāyamānam̄ kolāhalam̄ lokaś citratayā yam̄ kalyāmāsa; tad-viśeṣas tu na kenacit prastūyate; kim̄ tu śubhagaṅkaraṇyā tasya vidyayā subhagam bhāvukāyās tad anantara-vṛttena tu tasyā vṛttenedam̄ parāmr̄sāmaḥ |

sampattiḥ kila garvam āśu tanute dainyam̄ vipattir balād
evam̄ śāstra-kathā vṛthā na jagati syād etad ākalyatām |
kubjā sā kila rūpa-yauvana-kalā-sampadvatī yarhy abhūt
tarhy evāśu hareś cakarṣa rabhasād asyottarīyāñcalam ||45|| (śārdūla)

īśitām yadi bhajeta durgatas
tarhy api sphurati nītir asya na |
ehi vīra bhaja mām̄ smarāturām
ity uvāca jana-dhāmni kubjikā ||46|| (rathoddhatā)

[83] lalitovāca— yady evam ananta-līlasya khalv asya sā bhogavatī jātā, tadāsmad-vidhātalasparśatā-sthitir apīyam̄ sadṛśatām yātā | tasmād agryam evāvyagrata�ā kathyatām |

[84] madhukaṇṭhah sa-saṅkocam uvāca— tataś ca parama-dayāluḥ kautuka-paratayā so'yaṁ sarvātiśayālur api lajjālutām sajjan samāna-vayasah sa-vayasah kaumārā ekārāmaṁ rāmam̄ api sa-smitam̄ niśāmayam̄ tad-vañcanam ayam̄ smayam̄ bibhrāṇaḥ prāha sma—

esyāmi te gṛham̄ subhru pum̄sām ādhi-vikarṣaṇam |
sādhitartho'gṛhāṇām nah pānthānām tvam̄ parāyaṇam || [BhP 10.42.12] iti |

[85] lalitā sa-smitam uvāca— aho ! mahadbhir yad uktam, tad eva yuktam apaśyāma |

[86] viśākhovāca,— kim̄ tad ucyatām |

[87] lalitā sa-hāsam uvāca—

prāśādīyati yaḥ kuṭyām paryāṅkīyati mañcake |
tasya santosa-śilasya kubjikāpy apsarāyate || 47|| iti || (anuṣṭubh)

[88] kiñcid iva vihasya śrī-rādhovāca— svānurodhaḥ khalu parānurodhāya syāt tat katham ayam evam̄ na brūyāt ?

[89] madhukaṇṭha uvāca— bhavatīsu tāvad ayam̄ tādrīsa eva, tatra punar vayam īdṛśam̄ parāmr̄sāmaḥ—

kṛpālūnāṁ dīnāḥ svam abhi yadi dṛṇ-mātram ayate
tadā sarvā teṣāṁ bhavati vibhutā tasya vaśagā |
trivakrāyāṁ kṛṣṇaḥ kṣaṇika-kutukād dṛṣṭim adadhād
aho sāsīt preyasy anukṛti-kṛte valgita-balā ||48|| (śikharinī)

[90] tathāpi tu—

karuṇā-śilah so'yaṁ
sa kutuka-līlah samantataḥ sphuratu |
prabhaved enāṁ bandhuṁ
bandhuṁ rādhe tavaiva sat-prema ||49|| (gīti)

[91] tad evāṁ rādhā-mādhavau mithaḥ-sukhāpane kathā-samāpane mohana-mandiram
evā vindetām |

iti śrī-śrīmad-uttara-gopāla-campūm anu
śrī-mathurā-purāntaḥ-praveśa-nirdeśo nāma
caturthaṁ pūraṇam
||4||